

ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ ТВОРЧОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У даній статті автор розглядає зміст та сутність творчої комунікативної позиції майбутніх учителів, аналізує різні підходи до тлумачення цього поняття в наукових джерелах.

Ключові слова: творча комунікативна позиція, позиція особистості, творча особистість.

В данній статтє автор рассматривает содержание и сущность творческой коммуникативной позиции будущих учителей, анализирует разные подходы к трактовке этого понятия в научной литературе.

Ключевые слова: творческая коммуникативная позиция, позиция личности, творческая личность.

In this article the author examines the content and essence of the creative communication of the future teachers positions, analyzes the different approaches to the interpretation of this concept in the scientific literature.

Key words: creative communicative position, the position of the individual, creative person.

Потреби сучасного суспільства, його духовних та матеріальних сфер роблять проблему спілкування надзвичайно актуальною, тому що існування людини можливе лише в процесі спілкування, яке виступає універсальною умовою людського буття. Від ступеня сформованості та активності вияву творчої комунікативної позиції майбутніх учителів залежить результативність навчальної діяльності, їхньої підготовки до майбутньої професійної діяльності, розвитку творчого потенціалу особистості.

Аналіз документів з реформування освітнього процесу вищої школи дозволяє говорити про те, що якість підготовки фахівців найчастіше пов'язують з освітніми стандартами, але не з формуванням професіоналізму й комунікативної позиції чи розвитком творчих здібностей майбутніх учителів. Оптимальне використання стандартів буде досягнуте в тому випадку, якщо під час навчальних занять майбутні фахівці будуть усвідомлювати провідні властивості та якості, які забезпечують їм професійні досягнення. Якщо вчити студентів, з одного боку, орієнтуватися на зовнішні очікування, соціальні установки у вигляді проектів, інструкцій, приписів, а з іншого – реалізовувати ціннісні установки, професійну позицію, творчий потенціал власної особистості, то можна буде говорити про готовність майбутніх педагогів до творчої комунікативної діяльності.

Мета статті – з'ясувати зміст та сутність творчої комунікативної позиції майбутніх учителів.

Теоретичний аналіз ключових понять дослідження – «творча особистість», «позиція особистості», «спілкування», «комунікативна позиція» – дав змогу засвідчити актуальність проблеми та множинність підходів до її розуміння. У поглядах науковців не існує єдиної позиції щодо розуміння сутності творчої комунікативної позиції особистості.

Для спеціалістів достатню складність у подальшому вирішенні досліджуваної проблеми становить невизначеність поняття «позиція». Спроби ґрунтовного аналізу поняття «позиція» достатньо численні, існують різні підходи до розуміння змісту дефініції. Зміст та сутність поняття розглядається у філософії, соціології, психології та, перш за все, в педагогіці.

У соціології позиція розглядається як умови, у яких та через які виявляється особистість. У філософській науці під позицією розуміють таку характеристику особистості, яка визначає закономірності її поведінки в певній соціальній спільності (Л. Архангельський, І. Кон). Також усталеним є визначення позиції як певного положення, твердження, положення [7, с. 349]. Л. Буєва [1] вважає, що позиція особистості формується на основі засвоєння нею певного соціального досвіду за умови особистісної активності.

Педагогічна ж наука синтезує всі підходи до трактування цього поняття та визначає позицію як стійку ознаку особистості, яка відображає її стан у різноманітних сферах життєдіяльності та певних спільнотах, усвідомлену сукупність особистісних ставлень, певних якостей і психічних особливостей, які мають практичну спрямованість та виявляються в реальній поведінці. О. Лазебна у своєму дисертаційному дослідженні зазначає: «Позиція особистості – це свідомо вироблений, динамічно стійкий особистісний утвір, що характеризується системою ставлень людини до навколишньої реальності та до самої себе в ній; виявляється у її поведінці та діяльності. Позиція зумовлюється системою установок, мотивів, цілей і цінностей і відображає характер потреб, мотивів, переконань особистості» [2, с. 17].

Спільним в усіх підходах є те, що саме позиція виступає показником цінності особистості, виражає її моральні характеристики. Розвиток позиції постійно стимулюється духовним ростом особистості, який включає у себе її розумовий, емоційний та вольовий потенціал, а вироблення особистісної позиції – процес неперервний і зумовлений. Зовні він виявляється через діяльність, зміст якої відображує рівень засвоєння особистістю визнаних у суспільстві норм і цінностей і впливає на вибір можливостей реалізації дій, рішень, вчинків на кожному етапі людського життя [2, с. 15 – 16].

Оскільки наше дослідження стосується творчої комунікативної позиції, вважаємо, що для визначення сутності й змісту цього поняття та логічного взаємозв'язку всіх його складових; необхідним є також аналіз такого поняття як «творча особистість».

О. Пехота визначає творчу особистість як креативну особистість, «яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних

утворень, здібностей, що сприяють досягненню високих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності» [3, с. 114].

«Творча особистість – це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації своїх творчих можливостей додаткових якостей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декількох видах творчої діяльності» [5, с. 139].

Потреби сучасного суспільства, його духовних і матеріальних сфер роблять проблему спілкування надзвичайно актуальною, тому що існування людини можливе лише в процесі спілкування, яке виступає універсальною умовою людського буття. Саме в умовах різнопланового спілкування відбувається процес соціалізації особистості, її залучення до духовних та матеріальних цінностей суспільства, ознайомлення з його традиціями. Ще В. Сухомлинський бачив у спілкуванні дзеркало загальної культури людини, мірило її інтелектуального багатства, показник світогляду, ерудиції. Він зазначав, що потрібно створити таке спілкування, щоб кожне слово пробуджувало внутрішні духовні сили, викликало внутрішню роботу розуму і серця, спрямовану на самопізнання і самовдосконалення.

Основною ознакою спілкування є встановлення особливих стосунків, які характеризуються душевною спільністю, взаємодовірою, відкритістю, доброзичливістю [6, с. 22]. На думку А. Петровського [4], людина стає особистістю у процесі спілкування, входження до суспільства, з яким вона постійно контактує. У процесі комунікації кожна людина, яка є активним суб'єктом взаємодії, пізнає навколишній його соціальний, природний та предметний світи, розвиваючи та поглиблюючи свої взаємозв'язки з ним. У комунікативній діяльності відбувається процес самопізнання і самореалізації особистості, її розвиток, становлення та індивідуалізація.

Оскільки неможливо уявити розвиток людини, саме існування індивіда як особистості, його зв'язку з суспільством поза процесом спілкування з іншими людьми, цілком пояснюваним є той факт, що вивченню проблем спілкування приділяється значна увага, у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених, які становлять різні напрями людинознавства (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Г. Багищев, О. Бодальов, Л. Буєва, Л. Виготський, А. Добрович, І. Зимня, М. Каган, К. Казюта, В. Кан-Калик, О. Киричук, О. Леонтьєв, Б. Ломов, А. Мелік-Пашаєв, Дж. Мід, Б. Паригін, А. Петровський, С. Рубінштейн, В. Семиченко, В. Соковнін, Л. Столяренко, Е. Уїлсон, Т. Шибутані, П. Якобсон, К. Ясперс та інші). І як закономірний результат – відсутність єдності у тлумаченні природи походження, сутності, змісту та структури процесу спілкування.

Але незважаючи на різноманітність позицій, підходів, поглядів дослідників на зміст, сутність, структуру процесу спілкування, вчені сходяться на тому, що спілкування є неодмінною умовою інтелектуальної й соціальної діяльності людини, її всебічного духовного й фізичного розвитку, найважливішим джерелом пізнання світу, збагачення знань, думок, переживань, почуттів, духовності особистості. Спілкування має двосторонній характер, оскільки кожний з партнерів відшукує в іншому його внутрішній світ, моральні якості. Але це можливо лише за умови узгодження зовнішніх та внутрішніх чинників, які полягають у взаєморозумінні, психологічній та емоційній сумісності, а також, що не менш важливо, від цілей, завдань, форм організації, умов, рівня знань, умінь і навичок спілкування.

Теоретичний аналіз ключових понять дозволяє нам визначити ознаки творчої комунікативної позиції майбутнього вчителя, які виявляються у таких показниках:

- володіння фундаментальними комунікативними знаннями, вміннями та навичками (вольові якості, соціальна перцепція, вміння мовленнєвого спілкування, вміння невербального контакту тощо), культурою спілкування;
- наявність у комунікативній діяльності майбутнього вчителя ціннісних життєвих орієнтирів, соціальна спрямованість особистості на засвоєння знань, умінь, навичок;
- потреба у спілкуванні (прагнення до спілкування);
- інтерес до самого процесу спілкування, самостійність, відповідальність, ініціативність;
- здібність швидко й нестандартно розв'язувати комунікативні навчальні завдання;
- готовність до комунікативної та творчої діяльності; готовність до гармонізації інтелектуального та емоційного у педагогічному процесі;
- прагнення до саморозвитку, самоосвіти та самовираження;
- наявність емпатійних та рефлексивних здібностей;
- здібність до інноваційної діяльності.

Таким чином, на основі аналізу спеціальної літератури та практики наукової роботи було встановлено, що творча комунікативна позиція є складним особистісним утворенням, яке характеризується наявністю інтересу та стійкої потреби в систематичному спілкуванні, емоційним задоволенням на всіх етапах комунікативної діяльності, здатністю осмислювати процес спілкування, сформованістю комунікативної культури, умінь і навичок взаємодопомоги, творчого спілкування з дітьми, здатністю встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, а також оволодінням якостями, важливими для міжособистісних стосунків; підвищений рівень комунікативної діяльності, який виявляється у достатній сформованості комунікативних умінь, позитивному ставленні до процесу спілкування, схильністю до комунікативної діяльності.

Перспективу подальших досліджень з даної проблеми ми вбачаємо у розробленні конкретних прийомів, методів, засобів формування творчої комунікативної позиції майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

Література

1. Буєва Л. П. Человек: деятельность и общение / Л. П. Буєва. – М. : Мысль, 1978. – 216 с.
2. Лазебна О. М. Формування активної екологічної позиції підлітків : дис. кандидата пед. наук : 13.00.07 / О. М.

Лазебна – К., 2004. – 219 с.

3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Куктенко, О. М. Любарська та ін. – К. : Видавництво «А.С.К.», 2003. – 160 с.

4. Петровский А. В. Психология : учебник / А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – 5-е изд., стер. – М. : Академия, 2006. – 512 с. – (Классическая учебная книга).

5. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.

6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1978. – 263 с.

7. Философский энциклопедический словарь / [под ред. Е. Ф. Губского, Г. В. Кораблёвой]. – М. : ИНФРА, 1997. – 576 с.